

ليکدانان بىن ئامراز د رستا ليکدايا گوچه‌را به‌هدينيا زمانى كورديدا

بائيز عومه‌ر ئەحمدەد

پشكا زمانى كوردى، كولىيضا زانستيئن مروقايه‌تى، زانکویا دهوكى، هەرتىما كوردستانى، ئيراق
«مۇئۇوپا وەرگرتتا فەكولىنى: 29 ئادارى 2017، مۇئۇوپا رەزامەندىيا بەلاڭىرىنى: 6 تىرمەھى 2017»

د. = دوخ	گ. = گرى	ر. = رسته
خ. = خستنه‌پال	ت. = تيان	ز. = لارسته
ك. = كومكىن	تا. = تاف	ن. = ناف
بەر. = بەرناف	هن. = هەقالناناف	نى. = نيشانه
بنيات = بنياتى كاري	ھك. = هەقالكار	نف. = نفش
بە. نه = بەركارى نەراسىتەوخو	جه. = جەناف	ك. = كار

كورتى

دەمنى مروف گوتارەكى (Discourse) يان دەقەكى (Text) دكە پارچە (Paragraph) و وان پارچان دكە رسته، ئاريشا ھەرمەزىن دەستنيشانكىنا ئەوان رستيئن ليکدايا يېن پىتكەيتىن وان بى ئامرازى ليکدانى ھاتىنە ليکدان.

ئەۋ ليکولىنى ھاتىيە ئەنجامدان بولىاركىنا شىتوتىن ئەقىن ليکدانى د رستا ليکدايا گوچه‌را به‌هدينيا زمانى كورديدا، ل دۇۋ رىيازا وەسفى ياشۇرقەكاري.

[٤٦-٤٥]

ليکدانان بىن ئامرازى ليکدانى ب چەند شىيوه‌يەكىن ژ لاين رىزمانىيە پەيدا دبه. ئەو شىيوه بويىنە سەرباس د ئەقىن ليکولىنىدا.

كەرهستى ليکولىنى: كەرهستى ليکولىنى ژ كومەلە چىروكىن (مەيدان) ھاتىيە وەرگرتىن كو نېيىسەرئى وى سەر ب گوچه‌را به‌هدينييە.

ناشقەروكى ليکولىنى: ئەۋ ليکولىنى ژىلى پىشەكى و ئەنجامان ل سەر ئەقان سەرباسان ھاتىيە پارقەكىن:-

پىشەكى

ناشقونىشانى ليکولىنى: ئەۋ ليکولىنى ب ئەقى ناشقى: - ليکدانان بىن ئامرازى د رستا ليکدايا گوچه‌را به‌هدينيا زمانى كورديدا.

ئارمانجا ليکولىنى: رستا ليکداي، ئەو رستە يە يا ژ دو لارستان يان زىدەتر پىك دەن. لارسته د ناڭ رستا ليکدايدا ب دو شىوان دەتىنە ليکدان: - أ- ليکدانان بىن ئامرازى ليکدانى.

ب- ليکدانان ب ئامرازى ليکدانى. [بو ۋى شىيۆئى ليکدانى بىنەر: بائيز عومه‌ر ئەحمدەد،

(بەركار)اي دەتى ئەنجامدان:

- لابرن د لارستا يەكىدا:-

د لارستا يەكىدا لىكدان (ب لابرنا بكمرو بەركارى ئەقى لارستى) ل گەل لارستا دى پىك دەتى:-

- لابرنا بکەرى، وەكۇ:-

- پىتدۇي بول سەر وان، بەرى روز بەھەلىت، ژ جادا سەرەكى دەرباز بىن. [حكيم عبدالله، ۱۵: ۶]

- ژ سەروبەرى وان يىن ديارە كوشەمى يىن ل ژفانى تشنەكى. [حكيم عبدالله، ۲۳: ۶]

- ب ھىچ شىۋەكى نابىت، ئەم پەنایى بېھىنە چەكى بو چارەسەركرنا كىشىن خو. [حكيم عبدالله، ۲۶: ۶]

- لىكدان ب لابرنى:- د ۋىيدىرىدا ب لابرنا پىكەتىنەكى لارستا يەكى يان دوى: لىكدان د ناھبەرا لارستا يەكى و دويىدا د ناھ رستا لىكدايدا پەيدا دې.

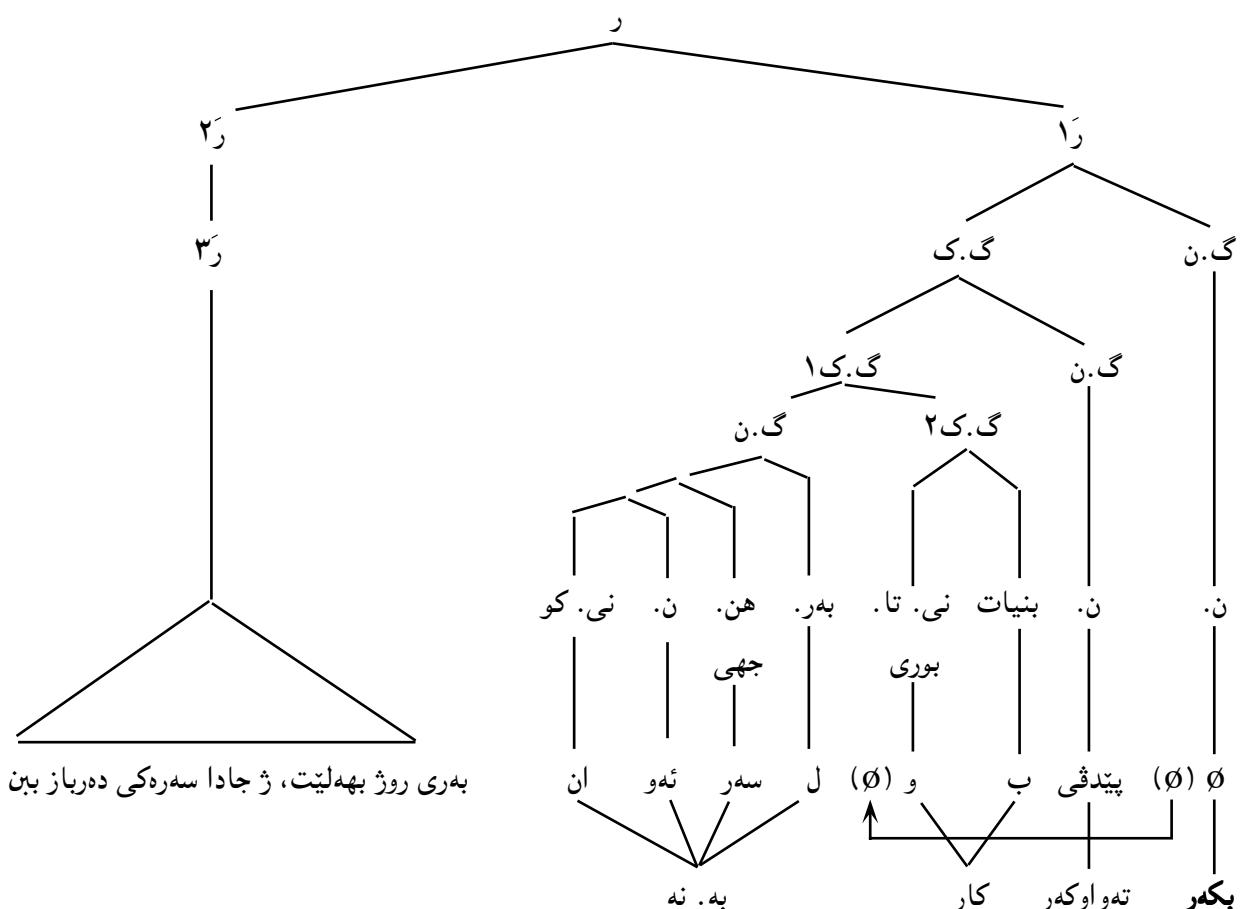
- لىكدان ب فورمى:- ل ۋىيدىرى دو لارستە ب رىتىا فورمەكى مود دەرىپ دەتىنە لىكدان.

- لىكدان ب ئاماژەكاران:- ھندەك كەرسەتە ھەنە دېيىزنى ئاماژە دەقى، ھندەك جاران ئەش كەرسەتەزى دو لارستان لىكدىن و رستەكا لىكداي پىك دەھىن.

رېبازا لىكولىنى: لىكولىن ل دوف رىبازا وەسفيا شروقەكارى ھاتىيە ئەنجامدان.

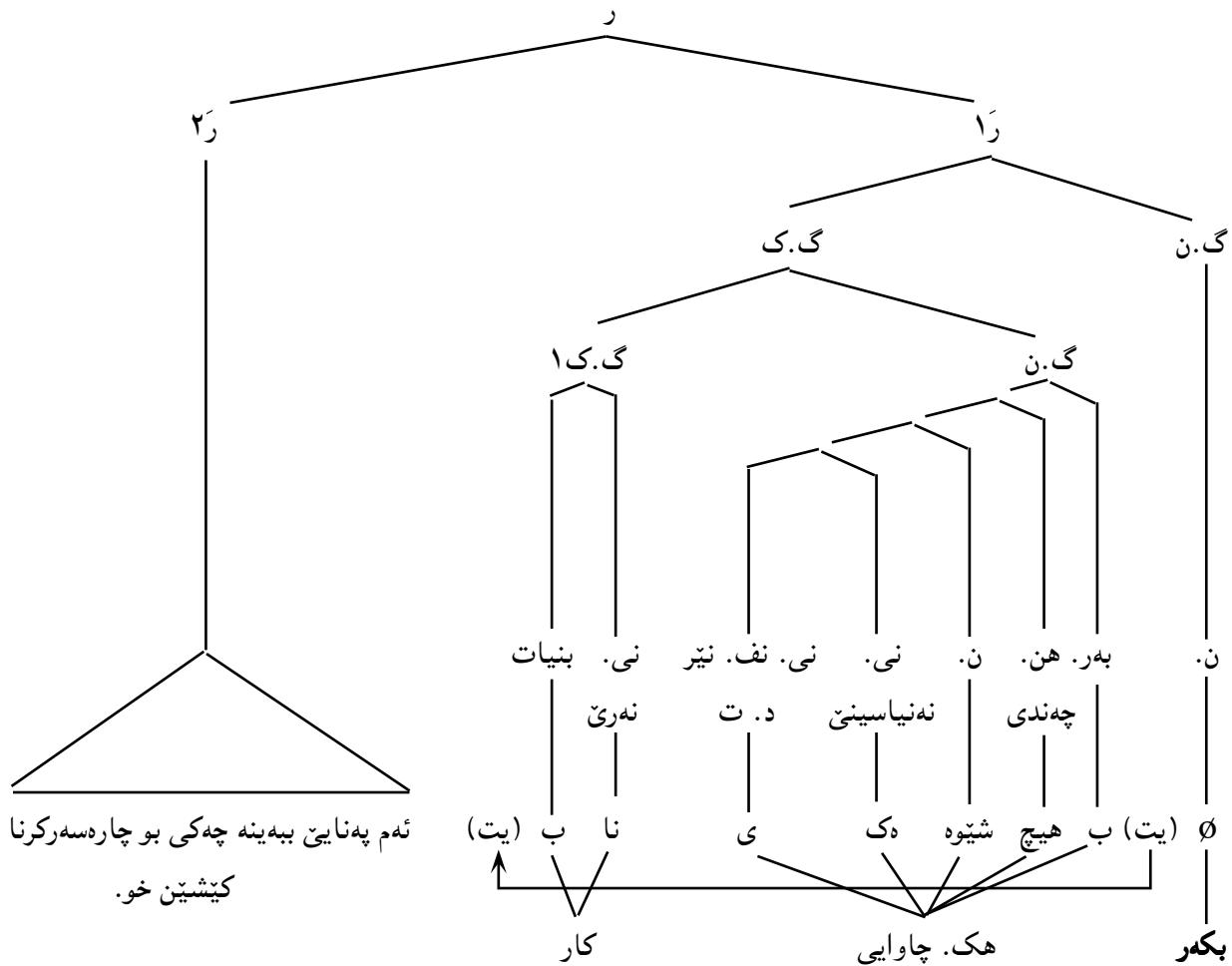
لىكدان ب لابرنى
ئەۋ شىۋى لىكدانى بتنى ب لابرنا (بکەر) و

پىتدۇي بول سەر وان، بەرى روز بەھەلىت، ژ جادا سەرەكى دەرباز بىن.

د ئەقى رستيئدا لابىرنا بکەرى لارستا
يەكى؛ ليكىدان د ناقىبەرا ھەر دو

ب هىچ شىۋەتكى نايىت، ئەم پەنايىت بېھينە چەكى بو چارەسەركىنە كىشىئىن خو.

- گەلەك حەزىزدەر^(۱)، جارەكادى تىشتەكى ز
سەروبەرى تىكچۇوی بىانىت. [حكيم عبدالله،
۱۹:۶]

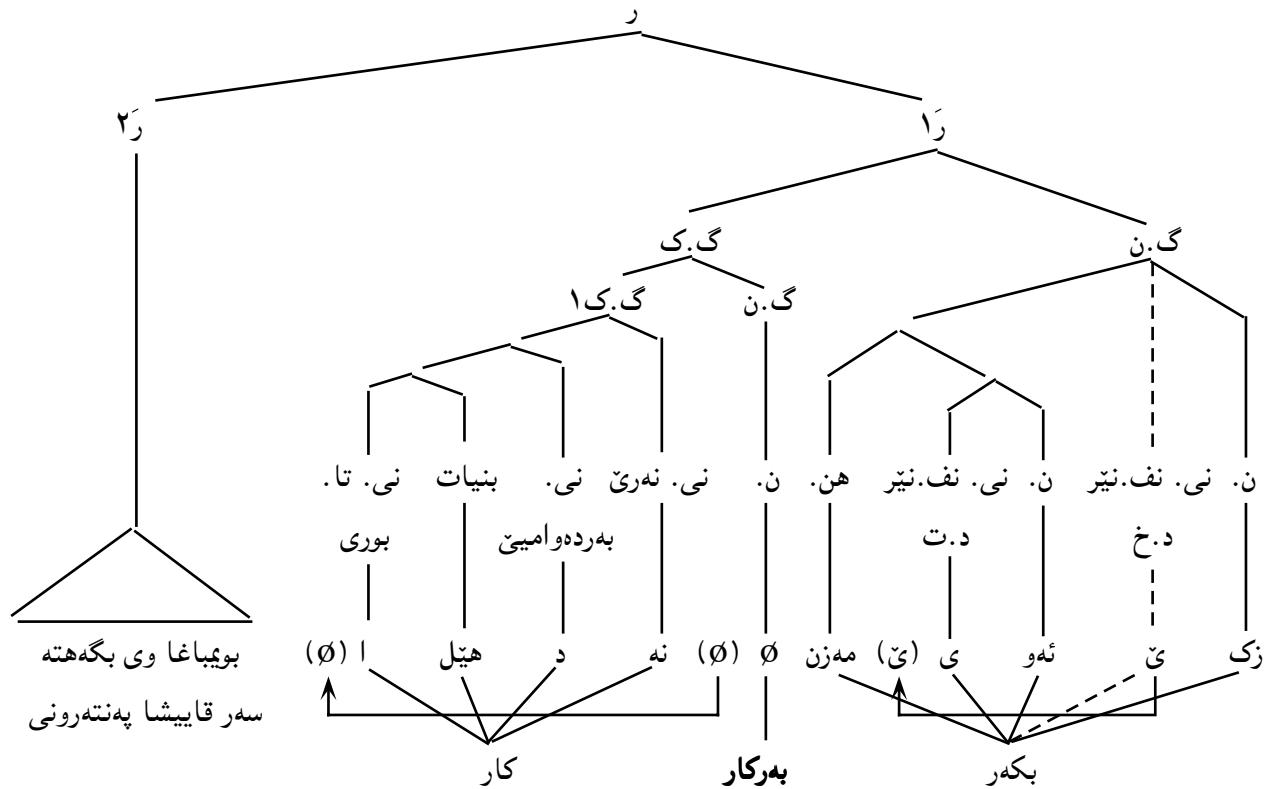
- زكى وى يى مەزن نەدەيىلا، بويىغاوا وى
بگەھتە سەرقايسىشا پەنتەرونى. [حكيم عبدالله،
۵۲:۶]

- ئەز باودىكەم كۆئە و يى ز ئاخفتنا
خو پىشىتراست بولۇ. [حكيم عبدالله،
۱۸:۶]

ل ۋىيەتلىرى بکەرى لارستا يەكى ھاتىيە لابىن،
چنکۈز لايىن واتا يېتىشە لارستا دوى ل شونى ھاتىيە
يان لارستا دوى ۋىز لايىن واتا يېتىشە دې بەرسقَا
پرسىيارا بکەرى لابىرى [بو پرسىيارىن پىتكەھىتىن
رسىتى بىنېرە: بائيز عومەر ئەحمدە،
۴۲:۱-۴۳].

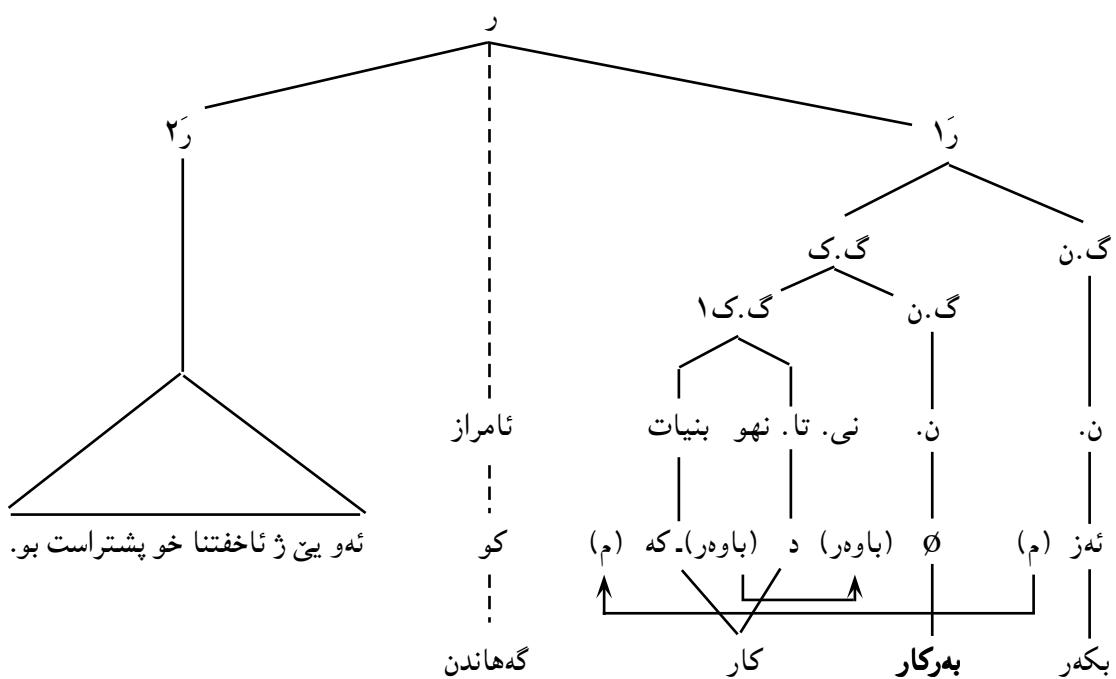
- لابىن بەركارى، وەكىو:-
- دگۇتن^(۱)، ھندەك ئالاف يېتىن ئىيىنائىن.
[حكيم عبدالله، ۱۷:۶]

زكى وى يىن مەزن نەدھىلا، بويياغا وى بگەھته سەر قاييشا پەنتەرونى.

د ئەقى رىستىدا لابرنا (بەركارى)؛ لارستا يەكى و دوى ب هەقرا گرىيداينه.

ئەز باوەردكەم كۆئەو يىن ژئاخفتىنا خو پشتراست بولى.

[٦:١١]

عبدالله، د ليگەريانا داتاياندا بوئەقى لېتكولينى بو مە خوهىابو كورادا بكارهاتنا لابرنا (بەركاراي ژبو پەيداكرنا ليكدانى گەلهك پترە ژ لابرنا (بکەر اي ژبو هەمان مەرەمى د لارستا يەكىدا. بو نۇونە: د ژىيدەرى نۇونىن لېتكولينىدا (١٢) ليكدانىن ب لابرنا (بەركاراي ھەنه، بەلى (٦) ليكدانىن ب لابرنا (بکەرى) ھەنه.

- لابرن د لارستا دويىدا:-

د ئەقى لارستىدا ب تىنى لابرنا بکەرى وى، ليكدانى ل گەل لارستا يەكى پەيدا دكە. ئەۋۇشى دەمىن تىيگەھەن (بکەر اي وى ژ لايىن واتايىتىشە، هەمان تىيگەھەن دەرىرىنەكى بە كود لارستا يەكىدا ھاتبە، وەكۇ:-

- ئەقە تەنها رىك بولى، ماي. [حكيم عبدالله،

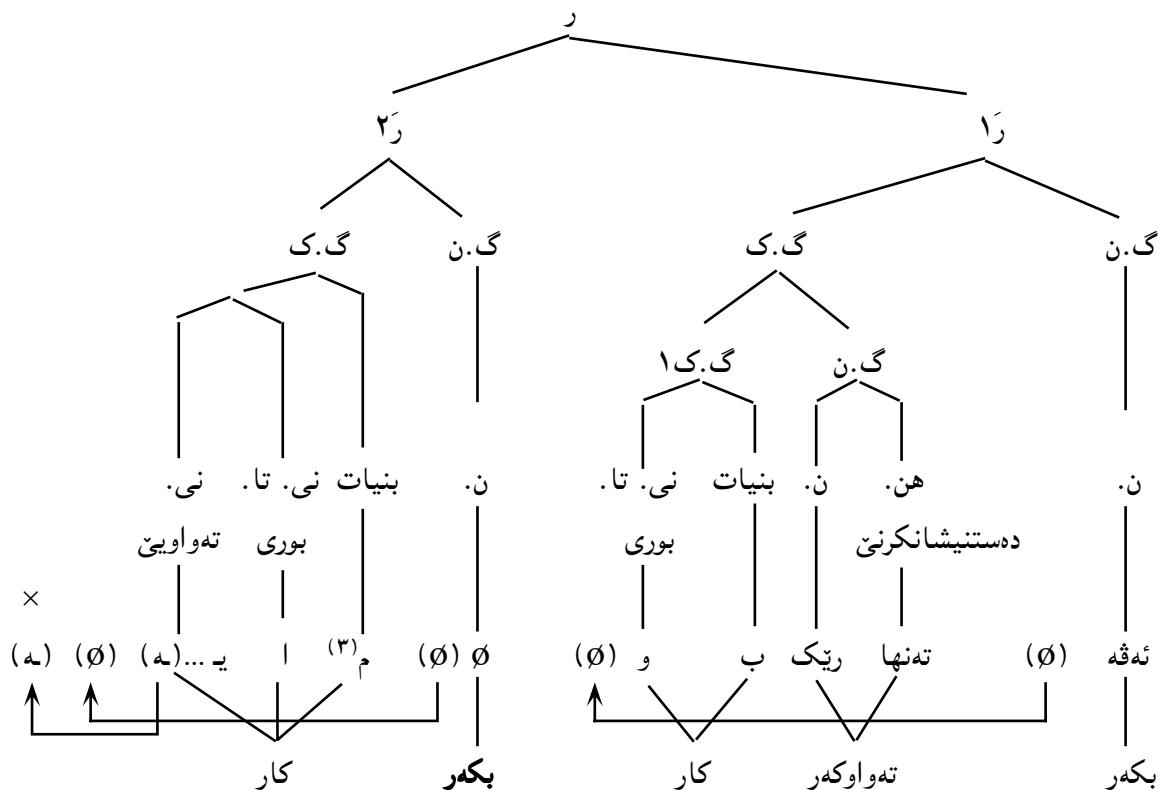
[٦:٢٦]

ل ۋىتەرى ئامرازى گەهاندىنى (كۇ) كەرسەتكىن ب ئارەزویە د كرمانجىا سەرپەدا، ئانكۈد شىياندايە بھى لابرن. ئانكۈئەو كەرسەتى ۋان ھەردۇ لارستان ژ لايىن رېزمانىقە ليكىددە ب تەنلى لابرنا (بەركاراي لارستا يەكىيە كولارستا دوى ژ لايىن واتايىتىشە دبە بەرسقا پرسىارا وى.

ل ۋىتەرى فەرە بھى گوتىن كو ھندەك (كارايىن وەكۇ: - (گوت، دېيت، بۈرەت، حەزىكەت، داشىت، باوەردەكت، دىاردەكت، بەلى دەكت، ...) كۈد لارستا يەكىدا دەيىن، بەركاراي ئەوان دەن لابرن و ب ئەقى لابرنى ليكدانى ب لابرنا بەركاراي پەيدا دبە.

ھەزى گوتتىيە كو گەلهك دەگەمن ليكدان ب لابرنا (بەركاراي نەراسەتەو خۆزى) دەن ئەنجامدان، وەكۇ: بىرا تە دەپتىت، چەوا ئەوان پەيچەن دل رەق و هوڭ ئەز و توڭ ئېك دویر ئېخستىن. [حكيم

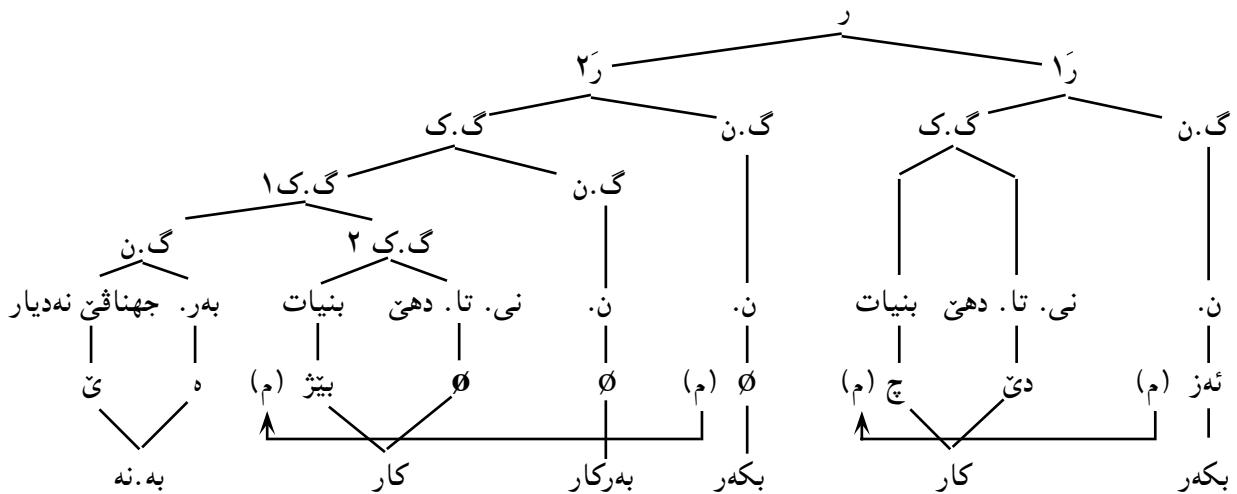
ئەقە تەنها رىك بولى، ماي.

گوچه‌را زمانى كورديدا گله‌كى ده‌گمه‌نه.
ل چيئدرى فه‌ره به‌يشه گوتون: ئه‌گه‌رهات و
بکه‌رى لارستا دوى ژ به‌ر دوباره‌بونى به‌ن لادان;
ئه‌وي ده‌مى پيئدفيه كه‌رهسته‌كى دى ل شوينا وي
ئه‌ركى ليکدانى بىينه، وەکو:
- ئهز دى چم، بېشمى....

د ئه‌قى رستييدا (ته‌واوکه‌رائى لارستا يەكى و
بکه‌رائى لارستا دوى ژ لايىن واتاييېقە هەمان
تىيگەه هەيء؛ ژ به‌ر هندى (بکه‌رائى لارستا دوى
هاتىيە لابرن و ب ئه‌قى لابرنى ليکدان د ناقبەرا
ھەر دو لارستاندا پيئك هاتىيە^(۴).
ھەزى گوتنييە كوئەف رەنگى لابرنى د ئه‌قى

ئهز دى چم، بېشمى....

كەرهستى يەكى د ھەر رونانەكىيدا، كەرهستى سەرەكىيە [ساجدە عبدالله فەرھادى، ۲۸:۳]. ژ به‌ر هندى (فورم) وەکو كەرهستى يەكى د رستا ليکدائدا وەکو (سەرە)، د ئه‌قى گوچه‌رتىدا دو لارستان ب خوهقە به‌ند دكە [بو رىزمانا به‌ندىتىي، بنىرە: ساجدە عبدالله فەرھادى، ۹۵:۳]. ھەنگۈچەن دو لارستان ل گەل (فورمى) ب خورتىيە^(۵).

ھندەك جاران فورم ئەوان ھەر دو لارستان، بىن ئامرازى ليکدانى، ليک دده و ئەو ب خوهزى لارستەكە؛ ژ به‌ر هندى دىنە سى لارستىيەن بىن ئامرازى ليکدانى د رستەكە ليکدائدا، وەکو:-
- هندى، بىرا من دهيت، ئەو پارچە نقييسىن يا ل سەر وى دەپكى ھەلا ويستى بو. [حكيم عبدالله، ۹:۶]

د ئه‌قى رستييدا، بکه‌رى لارستا دوى هاتىيە لابرن ژ به‌ر دوباره‌بونى، چنکو ھەر (ئهز)؛ ژ به‌ر هندى نىشانا تافى دھىن هاتىيە لابرن داكو ليکدانى د ناقبەرا ھەر دو لارستاندا پەيدا بکە.

ھەزى گوتنييە كوبەركارى لارستا دويىرىي هاتىيە لابرن داكو ليکدانى ل گەل لارستەكە دى پەيدا بکە كوبىئدفيه پېرا بهى.

ليکدان ب فورمى

فورم: لارستەكە (باھرا پتر لارستا فەرمانيي، وەکو لارستەكە رىزمانى) يان كەرهستەكە ل شوينا لارستەكى. دكەۋە به‌رى لارستىيەن رىزمانى د ناش دەقىيدا، بو دەربىنە ھەلويستى ئاخقىتنكەر ژ ئەوي ئاخقىتنى دېئىرە يان بو دەربىنە مودى؛ ژ به‌ر هندى دېئىرنى لارستا دەقى [بو پتر پېزاينان، بنىرە : بائيز عومەر ئەحمدە، ۸:۲].

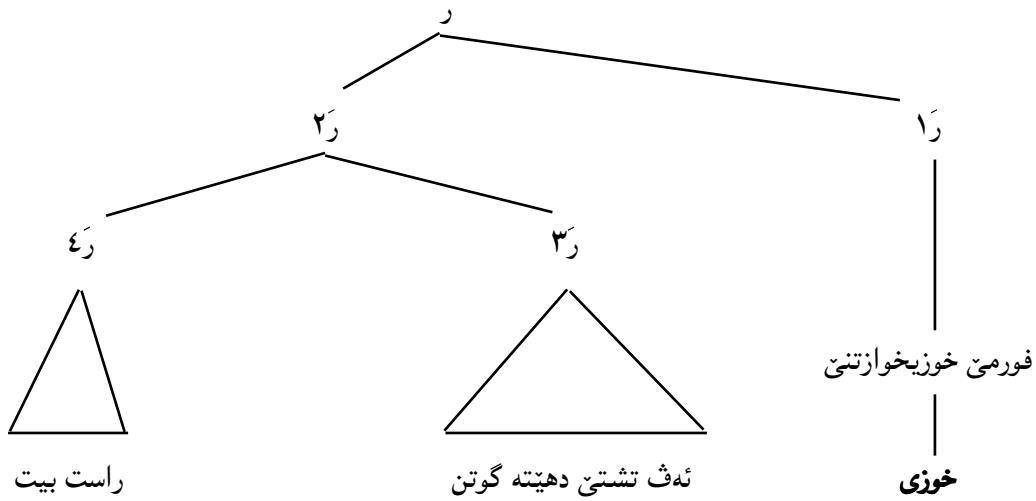
- هەر دەمى، ئەز ھەست ب بىھنتەنگىي و بىزاريى دكەم، ئەز قەستا تە دكەم. [حكيم عبدالله، ٨٥:٦]

- هەكىو، وى روزى من ل بازىرى دىتى، باودر نەكىر. [حكيم عبدالله، ١٨:٦]

- خۇزى، ئەف تشتى دھىتە گوتن، راست بىت. [حكيم عبدالله، ١٦:٦]

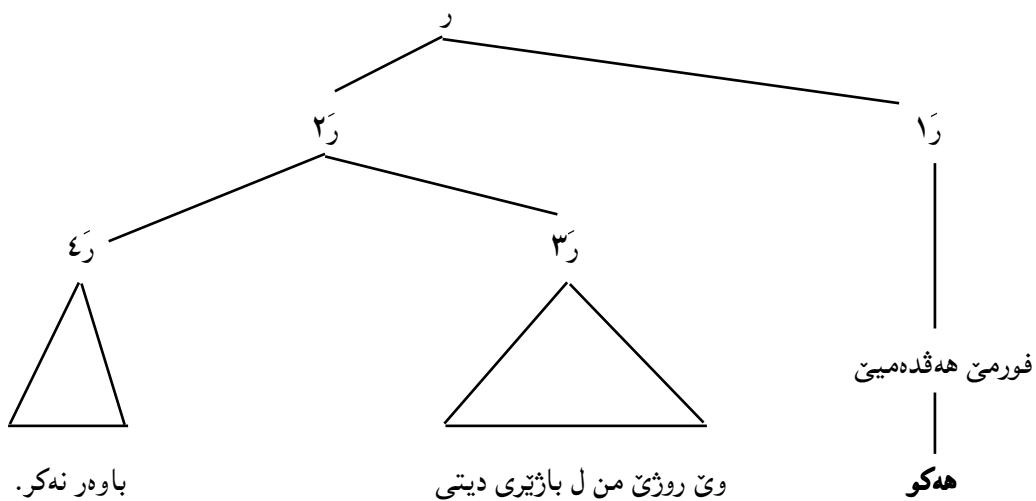
- دەمى، پەيشا ژ بىر كەى ژ دەقىن ھەقالىنى دەركەتى، ناۋچاقاپىن وى بونە گرى. [حكيم عبدالله، ١٦:٦]

خۇزى، ئەف تشتى دھىتە گوتن، راست بىت.

ل ۋېيدىرى (فورمى خۇزىخوازتنى) كول جەن ئەقىن رستا لىكدايدا ب ھەقرا گرىدابىنە.
لارستا يەكىن ھاتىيە، خۇزى و ھەر دو لارستىئن دى د

ھەكىو، وى روزى من ل بازىرى دىتى، باودر نەكىر.

د ئەقىن رستا لىكدايدا، (فورم) كولارستا يەكىن ھاتىيە و لارستىئن سىيىن و چوارى، بى ئامرازى

(هو)، هندى، تىدا، تىرا، پىشە، ۋى، ئى، ...،
وهكى:-

- مەرەما وان د وى دەمیدا ب تىنى ئەمۇ بوكو
بو خەلكى دىيار كەن .... [حكيم عبدالله، ٦:١٦]
- كەسىن شارەزا **وهسا** بو دچون كۈزۈرە يى
كىرىارا ھەمى دى ژمارەبى بن. [حكيم عبدالله،
٦:٢٦]

- چ تىشتكەن **وهسا** نادەركەفيت، پىچەكىن ژ
بييەن تەنگىيا تە كىيم كەت. [حكيم عبدالله،
٦:٢٦]

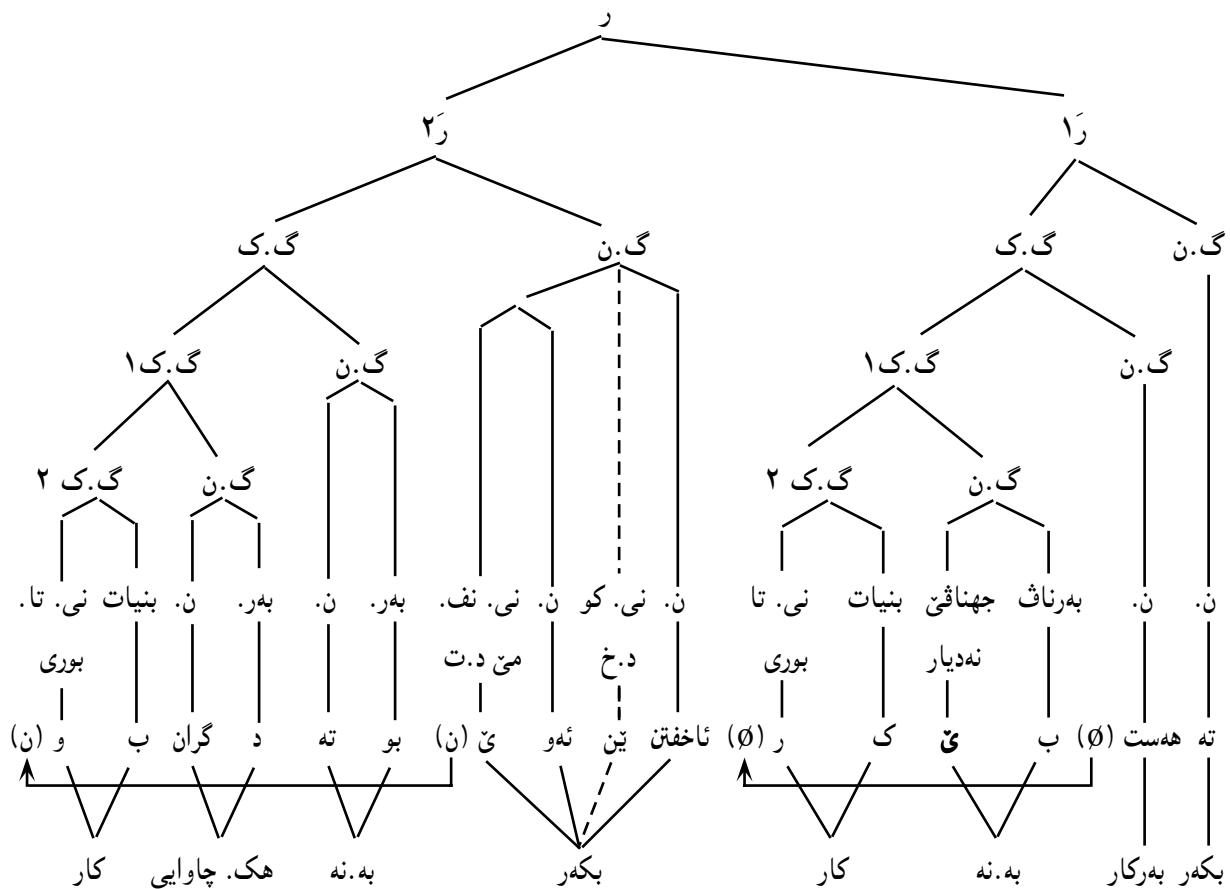
- تە هەست پ **يې** كەر، ئاخفتتىن وى بو تە
دگران بۇون. [حكيم عبدالله، ٦:٤٦]
- پىر ز جارەكى نىزىكى هندى بىوكو بىكەفيتە
دەستى رەشەكە. [حكيم عبدالله، ٦:٦٧]

لىكدانى و ب رىيما (فورم)اي ھاتينه لىكدان.
لىكدان ب ئامازەكاران Deixis^(٦)

ھندەك جاران كەرهەستەك د لارستا يەكىن
يان يا دويىدا هەيە دېيىتنى (نيشانا
گوتارى Discourse marker) [بنىيەرە:-
Namat,KH.I. 5:13-26] ئەف كەرهەستە ھەردۇ
لارستان بى ئامرازى لىكدانى لىتكى ددد.

ئامازەكار: ھندەك كەرهەستەنە ئامازى د دەقىدا
پەيدا دەن يان پارچىن دەقى پىكىشە گرىز ددن. د
رېزمانا بەندىتىپەيدا دېيىتنى (بەندىكەر) يان
(بەستەر). ھندەك جاران ئەف گەيدانە بى ئامرازى
لىكدانى دەن ئەنجامدان؛ ئەقەزى دبە لىكدان ب
ئامازەكاران. ئامازەكار د ئەقەن گوقەرىدا ئەقەنە:
ئەو، ئەقە، چاوا، بوجى، وهسا (وه)، ھوسا

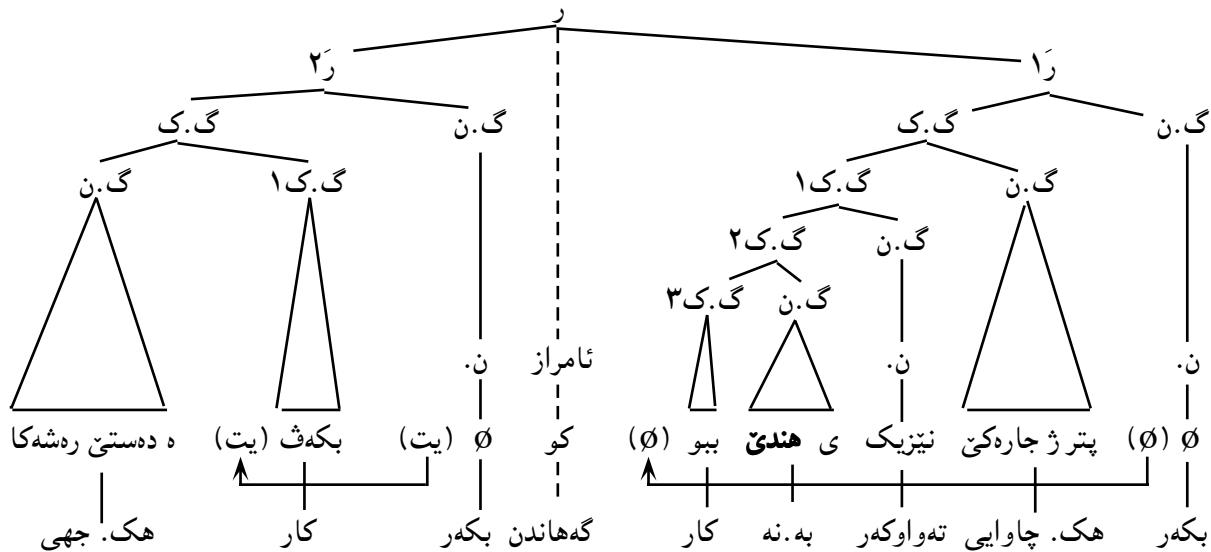
تە هەست پ **يې** كەر، ئاخفتتىن وى بو تە دگران بۇون.

و دوى ب هەقرا گرىددە.

د ئەقى رستا ليكدايدا، (جهنافى نەديار) كو
ئى) يە، وەكۆ ئاماژەكارەك ھەر دو لارستانى يەكى

پترۇ جارەكى نىزىكى ھندى بىو كۆ بکەقىتە دەستى رەشەكى.

واتايىن و سيمايىين واتايى تىيدا ديارە. لى ئەزىز
ئەۋى باوەرى مە كۆئەقە ليكداينىن (رېزمانى) انه،
چنکوب كەرسەتىين رېزمانى دەھىنە ئەنجامدان.

ئەنجام:

د ئەقى ليكولىنىدا ديار دې كود گوقەرا
بەھدىنيا زمانى كوردىدا ليكدا ئامرازى
ليكدا ئامرازى ب سى رېيان دەھىن ئەنجامدان:-
1- ليكدا ب لابرنى: كۆ (بکەر) يان
(بەركارا) لارستا يەكى يان دوى دەھىن لابرن و ب
ئەقى چەندى ليكدا د ناقبەرا ھەر دو لارستاندا
پەيدا دې.

2- ليكدا ب فورمى: كود ئەقى گوقەرىدا
ھەر فورمەكىن ھەلويىست دەرىر، وەكۆ: (خوزى،
دېلىت، بلا، فەرە، ھەكە ...) كود ئاستىن
لارستەكىيدا، ب خورتى دو لارستان ب خوھە
بەند دكە و ئەو و ھەر دو لارستە ب رېيان فورمى ل
گەل ھەف دەھىنە ليكدا.

فەرهەل شىدرى بەھى گوتۇن كۆ ئامرازى گەھاندىنى
(كۆ) كەرسەتكىن ب ئارەزویە د كەمانجىيا سەريدا،
ئانكۆ د شىاندايدا ل ئەقى درى بەھى لابرن. بکەزى
ز بەر دوبارەبونى ھاتىنە لابرن. كەواتە ئەو
كەرسەتى ئەقان ھەر دو لارستان پېكقە گرىددە
پەيشا ئاماژەكار (ھندى) يە.

ديسا فەرە بەھى گوتۇن كۆ ھندەك جاران پترۇ
ئاماژەكارەكى ئەركىن ليكدا ئەنجام ددە، وەكۆ:-
- ئەو تشت دى يىچەوا بىت، كەس نەشىت،
بەرسقەكا ھوسا بىدەت. [حكيم عبد الله، ٦: ٢٣]
يان ليكدا ئامرازەكارەكى و لابرنەكى دەھىن
ئەنجامدان، وەكۆ:-

- ئەقە تەنها رېك بۇ، مائى. [حكيم عبد الله،
٦: ٢٦]

ھەر چەندە ھندەك ل ئەۋى باوەرىنە كۆ ئەق
ليكدا ئامرازەكارەكىن واتايىنە [بنىيەرە:-
Levinson,S.C. 4:85-89]، چنکو كاريگەریا

دەقى و ئامازەك بوز دەرقەی دەقى. ل ۋېدىرى ئەرم
تەنی ئامازا ناڭ دەقىيە.

ۋېدىرى:

- ١- بايىز عومەر ئەحمدە// رىستە ژ لايىن پىكھاتنىيە دايالىكتا سەرى يازمانى كوردىدا «گۆڤەرا بەھەدىنى»// گۆڤارا زانکویا دهوك// پەرەندە دەھوك// ٢٠١٢// ل ٤٠-٥٣.
- ٢- بايىز عومەر ئەحمدە// دەرىپىنى رېزە لە دايالىكتى ژوروو زمانى كوردىدا «گۆڤەرى بادىنى»// نامە دكتورا// زانکوتى سەلاحە دين// ھەولىپر// ٢٠٠٥.
- ٣- ساجدە عبدالله فەرھادى// رېزمانى بەندىتى و هەندى لايىنى رىستە كوردى// نامە ماجستىر// زانکوتى سەلاحە دين// ھەولىپر// ١٩٩٤.

- 4- Levinson,S.C// Pragmatics// First published// Cambridge university press// Great Britain// 1983.
- 5- Namat,KH.I// Acontrastive study of discourse markers in English and Kurdish // Master thesis// University of Duhok// Duhok// 2011.

ۋېدىرى نۇنان:

- ٦- حكيم عبدالله// مەيدان// چاپا ئېكىن// چاپخانا ھاوار// دەھوك// ٢٠١٠.

- ٣- لېكىداناب ئامازەكاران: كود لارستىين رىستىن لېكىدايدا ھندهك جاران كەرسەتىين ئامازەكار ھەنە، وەكى: (ئەو، ئەقە، ھوسا، وەسا، چاوا، ...) كود لارستەكىيدا دەھىن و ئامازى دەنە كەرسەتكى يان پەر د لارستا دیدا يانزى د ھەر دو لارستاندا دەھىن و ب ئەقى چەندى لېكىدانى د ناقبەرا ئەوان لارستاندا پەيدا دكىن.

پەراوۇز:

- ١- ٢- د ۋان ھەر دو لارستاندا (بىكەر) ژ بەر دوبارەبونى ھاتىيە لابرن، چىكۈ ئەقە لارستىن د ناڭ دەقىدانە و بەرى ھىنگى (بىكەر) ھاتىيە گوتىن.
- ٣- ئەف كارە (مان) كارەكى بىزۈكە؛ ژ بەر ھندى بىياتى وى د تافى نەھو دەھىدا دبە (مېن).
- ٤- پىتىقىيە ل ۋېرىتىپىشىن كۆھەر لابرنەكى ژ بەر (دوبارە بونى) يان (سەشكەرنى) يان (ياسايدىكى رېزمانى) نەبە؛ ئەو لابرن ژبۇ (لېكىدانى) يە:-
دوبارەبون، وەكى:- ئەز چوم، دا Ø وى بىيىنم.
- ٥- سەشكەرن، وەكى:- ھلبىگە => ھلگەر
- ياسايدىكى رېزمانى، وەكى:- تو بىي => Ø بىي.
- ٦- ھندهك جاران، ژ بەر دوبارەبونى؛ ب تىنى لارستەيەك د تاستىن ژ سەھرەدا دەردكەقە و يادى دەنى لابرن.
- ٧- ئامازەكاران دو جورىن ئامازى ھەنە: ئامازەك بوناڭ

الربط بدون الاداة، في الجمل المركبة للغة الكردية - البهدينية

في حالة تحويل الخطاب او النص الى فقرات و الفقرات الى جمل، المشكلة الكبيرة هي تحديد الجمل المركبة من غير اداة ربط.

تهدف هذه الدراسة الى تحديد انواع الربط التي لا تحتوي على اداة ربط في الجمل المركبة الكردية - البهدينية، متبوعاً المنهج الوصفي التحليلي.

Connection without conjunctions in Bahdini Kurdish compound sentences

When analyzing discourse or text into paragraphs, and paragraphs into sentences, the big problem is to identify those compound sentences without conjunctions. This study aims at identifying types of connection without conjunctions in Bahdini Kurdish sentences, depending on descriptive analytical approach.